

Література

1. Recruiting and retaining persons with disabilities in British Columbia: an employer handbook. – Victoria B.C. – Ministry of Human Resources, 2004. – 36 p.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://209.85.135.132/...tent&id=18+National+Educational+Association+of+Disabled+Students>+Канада&cd=2&hl=ru&ct=clnk&gl=ua.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cthr.ca/en/research_publications/labour_market_information/labour_force_survey.aspx.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/64875.html>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://myrru.royalroads.ca/files-myrru/File/Accessibility%20Policy.doc>.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccl-cca.ca/CCL/Reports/LessonsInLearning/LinL20070222.htm>.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ic.gc.ca/eic/site/dsib-tour.nsf/eng/h_qq00143.html.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.neads.ca/conference2008/en/report_online.php.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/news/2009-12-03-4/>.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=69>.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zaxid.net/newsua/2010/3/15/151218/>.

СКІРКО Р.Л.

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Система вищої освіти України на сьогодні зазнає значних реформувальних змін: визначено й законодавчо закріплено стратегічні напрями її розвитку; вдосконалено методики та процедури контролю якості освіти; для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня й профілю підготовки затверджено систему стандартів, які містять вимоги до фахової компетентності та кваліфікаційної характеристики, системи діагностики якості знань майбутніх фахівців. Помітно змінюються орієнтири в бік демократії, піднесення авторитету особистості. Головним у підготовці фахівців з вищою освітою стає не стільки засвоєння ними певної інформації, скільки формування уміння орієнтуватися в ній, постійно навчатися, знаходити те, що необхідно для підвищення рівня кваліфікації, для вирішення нестандартних проблем у своїй професійній діяльності, що виникають у суспільстві, яке постійно реформується. Тому на перший план в організації навчання студентів виходить їх самостійна робота в позааудиторний час, питома вага якої значно зростає в системі Болонського процесу.

Кредитно-модульна технологія, яка лежить в основі цього процесу, має такі особливості: індивідуальний режим навчальної роботи, а саме ви-

вчення навчального матеріалу в особистому темпі; домінування самотійної пізнавальної діяльності; створення спеціальних дидактичних матеріалів для самотійної роботи; зміна функцій викладача (організація, керівництво, загальна орієнтація в навчальному матеріалі, консультування, контроль); зміна позиції студента (ініціативність у режимі роботи над навчальним матеріалом, самотійне планування своєї роботи, відповідальність за виконання намічених планів тощо).

Таку систему навчання можна назвати особистісно орієнтованою, оскільки вона спрямована на формування та розвиток студентів як суб'єктів навчального процесу, саморозвиток і самоактуалізацію майбутніх фахівців через індивідуалізацію та самотійну пізнавальну діяльність. У цьому разі зменшується частка участі викладача в спільній діяльності зі студентом. Від організаційної, планувальної та контрольної вона стає більш рекомендаційною й орієнтувальною, що сприяє підвищенню рівня розвитку самотійної роботи студентів у процесі пізнання нового, робить цей процес самокерованим та дає змогу займатися самонавчанням і в подальшому житті.

Аналіз наукової літератури дав змогу виділити основні підходи до визначення такого поняття, як “самотійна робота”. Так, деякі науковці стверджують, що самотійна робота – це: різноманітні види індивідуальної та групової пізнавальної діяльності студентів, які здійснюються ними на аудиторних заняттях і в позааудиторний час (Р. Нізамов, Н. Сагіна та ін.); різноманітні типи навчальних завдань, які виконуються під керівництвом викладача (М. Гарунов, Л. Зоріна, Н. Нікандров, П. Підласистий, М. Скаткін та ін.); система організації роботи, при якій управління навчальною діяльністю студентів відбувається за відсутності викладача і без його безпосередньої допомоги (В. Граф, І. Ільєсов, В. Ляудіс, Н. Сагіна, О. Чиж); робота студентів, яка проводиться за спеціальним індивідуальним навчальним планом, складеним на основі врахування індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей студентів (С. Архангельський, Л. Деркач, Н. Сагіна, І. Шайдур та ін.). Актуальність проблеми оволодіння методами самотійної пізнавальної діяльності зумовлена тим, що в період навчання у вищому навчальному закладі закладаються основи професіоналізму, формуються вміння самотійної професійної діяльності. Особливо важливим є те, щоб майбутні спеціалісти, оволодіваючи знаннями та засобами їх здобуття, усвідомлювали, що самотійна робота покликана завершити виконання завдання інших видів навчальної діяльності. А. Петровський зазначав, що знання, які не стали об'єктом власної діяльності, не можуть бути достовірним досягненням особистості.

В. Козаков також вважає самотійну роботу студентів специфічним видом діяльності навчання, головною метою якого є формування самотійності суб'єкта, а формування його вмінь, знань та навичок відбувається опосередковано через зміст та методи всіх видів навчальних занять [3, с. 14–15]. Мета самотійної роботи студентів полягає в розвитку “такої риси особистості, як самотійність, а саме здатність організовувати та реалі-

зовувати свою діяльність без стороннього керівництва і допомоги” [3, с. 11].

Н. Лукінова вважає, що складність вивчення проблеми пов’язана з відсутністю єдиної наукової думки стосовно самостійної роботи студентів. Так, якщо самостійна робота – метод навчання, то її можна вважати засобом закріплення та тренування, вироблення вмінь і навичок. А якщо самостійна робота – форма організації навчальної діяльності студентів, то вона виступає засобом розвитку творчих здібностей та професійного мислення. Водночас у поглядах багатьох авторів спостерігаються деякі суперечності з приводу суті самостійної роботи студентів, недостатньо дослідженими залишаються питання класифікації й систематизації самостійних робіт, оволодіння майбутніми спеціалістами методами самостійної пізнавальної діяльності. Питання визначення критеріїв і рівнів сформованості пізнавальної самостійності майбутніх фахівців та методики їх проведення потребують свого вивчення. Крім того, аналіз вузівської практики засвідчує, що навчання спрямоване на формування знань, умінь і навичок студентів, а це, в свою чергу, створює суперечності між необхідністю розвитку широкої самостійності майбутніх фахівців у процесі пізнання, здібностей до такого пізнання і дійсним станом освітньої практики.

Отже, ми бачимо, що існує багато трактувань самостійної роботи студентів. Але якщо всі ці погляди об’єднати та виділити головне, то виходить, що (за визначенням Н. Лукінової) самостійна робота студентів – це основна форма організації навчання, яка включає різноманітні види індивідуальної й колективної навчальної діяльності, здійснюється на аудиторних та позааудиторних заняттях з урахуванням індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей студентів під керівництвом викладача або без його безпосередньої участі. Метою самостійної роботи студентів є не тільки формування уміння самостійно поповнювати свої знання та вільно орієнтуватися в потоці наукової інформації, а й формування активності та самостійності як необхідної умови для подальшого самонавчання [5].

Мета статті – визначити основні наукові підходи щодо організації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх фахівців у системі позааудиторної роботи вищого навчального закладу.

Провідною ідеєю концепції нашого дослідження є положення про необхідність підвищення рівня професійної майстерності майбутніх спеціалістів в умовах позааудиторної роботи шляхом формування активної громадянської й життєвої позиції, всебічного розвитку особистості. Ми розглядаємо підготовку студентів у вищих навчальних закладах до професійної діяльності як цілісний педагогічний процес, в якому позааудиторна робота має створити розгалужену систему професійного самовираження майбутніх спеціалістів, підвищення фахової та професійної компетентності всіх його учасників. Визначаючи провідну концептуальну ідею, ми виходили з того, що на сучасному етапі становлення професійної освіти не забезпечується належний рівень готовності випускників вищих навчальних закладів до виконання ними своїх професійних та суспільних обов’язків. Наше ба-

чення цього процесу на практиці втілюється у цілеспрямованій підготовці студентів до професійного діалогу, педагогічній підтримці особистісного саморозвитку майбутнього педагога, науково-педагогічному супроводі створення психолого-педагогічних умов формування професійної підготовки фахівців у позааудиторній роботі вищого навчального закладу. Необхідною умовою ефективної підготовки студентів до професійної діяльності є становлення й подальший розвиток їх взаємодії, співпраці та співтворчості з громадськими молодіжними, студентськими, профспілковими організаціями.

Активно використовуються в такій співпраці навчальні комп'ютерні програми, у тому числі гіпертекстові, мультимедіа, інтелектуальні. Лекції, представлені на аудіо- та відеокасетах, CD, електронні версії лекцій, розміщені на Інтернет-сайтах, дають змогу навчатися у двох режимах – інформаційно-довідковому та контрольному-навчальному. Існують такі форми самостійної роботи, як індивідуальна науково-дослідницька робота (публікації, участь у конференціях, олімпіадах та інших конкурсах) і робота в навчально-методичних кабінетах, лабораторіях у позанавчальний час, робота в інформаційних мережах і опрацювання додаткової літератури (остання відбувається без керівництва викладача). Одним із шляхів організації самостійної роботи студентів у позааудиторний час є залучення майбутніх спеціалістів до роботи в молодіжних організаціях та об'єднаннях. Позитивним у цьому є те, що в процесі роботи на рівні академічних груп, курсів, тренінгів підвищується професійний рівень самих студентів, а також соціальний статус і активність молоді. Серед найбільш активних молодіжних організацій Запорізького краю, в роботі яких брали участь майбутні фахівці вищих навчальних закладів міста, такі: Обласний центр молоді, Запорізька обласна ліга інтелектуального розвитку молоді, Запорізький обласний комітет молодіжних організацій та ін.

Головною метою створення таких структур є забезпечення ефективної взаємодії молодіжних організацій з різними підрозділами обласних, районних державних адміністрацій з питань молодіжної політики, молодіжного підприємництва і зайнятості; міжнародного співробітництва; розвитку дитячого руху та профілактики негативних явищ; патріотичного виховання та правової освіти; діяльності громадських радників посадових осіб обласної адміністрації тощо. На нашу думку, для того, щоб майбутній фахівець міг успішно вирішувати різні завдання та відповідати на складні запити часу, необхідно, щоб він: 1) умів сам формулювати й утримувати свою мету до її реалізації; 2) навчався моделювати власну діяльність, тобто виділяти умови, важливі для реалізації своєї мети; 3) розвивав увагу, пам'ять та процеси мислення; 4) умів оцінювати кінцеві та проміжні результати своїх дій; 5) мав необхідні навички та вміння для навчальної діяльності; 6) мав високий рівень особистої саморегуляції, високу самосвідомість, адекватну самооцінку, рефлексивність, організованість, самостійність, а також сформованість вольових якостей. Однак матеріали наукових досліджень свідчать про те, що навичками самостійної роботи, необхідни-

ми для успішного навчання у ВНЗ, володіють приблизно 25–30% студентів. Формування здібностей до самостійної навчальної діяльності – це не тільки умови, які були вже названі, а й позитивна навчальна мотивація та позитивне ставлення до навчання. Науковці (І. Зимня, І. Мостова, Ю. Опарін) розглядають проблему формування здібностей студентів до самостійної роботи як необхідну умову для розвитку позитивної навчальної мотивації й успішного, цілеспрямованого навчання, яке включає в себе: формування прийомів моделювання навчальної діяльності; усвідомлення раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом; розвиток уваги та пам'яті; оволодіння прийомами поглибленого та динамічного читання; складання планів своїх дій; конспектування; постановку та вирішення навчально-практичних завдань.

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку вищої професійної освіти не зовсім доцільно акцентувати увагу на опануванні майбутнім фахівцем лише певною сукупністю знань, умінь і навичок. Кожному студентові як суб'єкту учіння необхідно прищепити вміння самостійно поповнювати свої знання, набувати й систематично вдосконалювати практичні навички та вміння самостійної пізнавальної діяльності. Важливо створити умови, що сприятимуть професійному становленню майбутніх фахівців. Для цього доцільно організувати самостійну пізнавальну діяльність студентів з використанням позааудиторних годин та залученням майбутніх спеціалістів до роботи в молодіжних організаціях та об'єднаннях.

Література

1. Антонюк М.С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи / М.С. Антонюк // Сучасні педагогічні технології у вищій школі : наук.-метод. зб. – К., 1995. – С. 111–113.
2. Козаков В.А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение : учеб. пособ. / В.А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – С. 112.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підручник / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 418 с.
4. Лукинова Н.Г. Самостоятельная работа как средство и условие развития познавательной деятельности студента / Н.Г. Лукинова. – Ставрополь, 2003.
5. Матеріали міністерства науки і освіти України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III–V рівнів акредитації. – К., 2003.
6. Ніколаєнко С.М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / С.М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005. – 319 с.
7. Огнев'юк О.В. Принцип модульності в історії освіти / О.В. Огнев'юк, А.В. Фурман. – К., 1995. – Ч. 1. – 85 с.
8. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.В. Онучак. – К., 2002. – 21 с.